

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В ЕМЕРДЖЕНТНІЙ ЕКОНОМІЦІ

MEANS OF REALIZATION OF THE STATE TAX ACTIVITY IN THE EMERGENCE ECONOMICS

УДК 336.027

Телищук М.М.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії
Університет державної фіскальної служби України

Телищук М.М.

магістр, завідувач навчальної лабораторії кафедри економічної теорії
Університет державної фіскальної служби України

Telishchuk Mykola

University of the State Fiscal Service of Ukraine

Telishchuk Myroslava

University of the State Fiscal Service of Ukraine

У статті з позиції емерджентної еволюції розглянуто сучасну податкову систему, зміни в якій відбувалися в процесі трансформації ролі держави. Будучи умовою існування держави, податки, податкові відносини та власне податкова система еволюціонували зі зміною природи, характеру, форм, ролі держави в суспільно-економічному розвитку. Останні становили об'єктивні чинники та суб'єктивні фактори її формування, значення яких вирішальною мірою зумовлене компромісом інтересів усіх суб'єктів податкових відносин. Це відповідає дії закону емерджентності. Кілька нестійких підсистем об'єднуються в систему, яка може виявитися цілком стійкою. Визначено, що податкова система є основним засобом реалізації податкової діяльності держави. Це означає, що податкова система, концентруючи в розпорядженні державної влади суспільно необхідну частку грошових ресурсів, не повинна порушувати відтворювальні інтереси.

Ключові слова: система, емерджентність, країни емерджентного типу, податки, податкові відносини, податкова система, податкова діяльність держави.

В статье с позиции эмерджентной эволюции рассмотрена современная налоговая

система, изменения в которой происходили в процессе трансформации роли государства. Будучи условием существования государства, налоги, налоговые отношения и собственно налоговая система эволюционировали с изменением природы, характера, форм, роли государства в общественно-экономическом развитии. Последние составляли объективные и субъективные факторы ее формирования, значение которых в решающей степени обусловлено компромиссом интересов всех субъектов налоговых отношений. Это соответствует закону эмерджентности. Несколько неустойчивых подсистем объединяются в систему, которая может оказаться вполне устойчивой. Определено, что налоговая система является основным средством реализации налоговой деятельности государства. Это означает, что налоговая система, концентрируя в распоряжении государственной власти общественно необходимую долю денежных ресурсов, не должна нарушать воспроизводственные интересы.

Ключевые слова: система, эмерджентность, страны эмерджентного типа, налоги, налоговые отношения, налоговая система, налоговая деятельность государства.

In the article, a modern tax system from the point of view of an emergence evolution and its place in the process of the role of the state transforming is considered. Performing the role of a condition of the state existence, taxes, tax relations and the tax system itself evolved with a change in the nature, essence, forms and role of the state in socio-economic development. The latter constituted the objective and subjective factors of its formation, the significance of which, to a decisive degree, is due to the compromise of the interests of all subjects of tax relations. This is consistent in terms of the emergence law. Several unstable subsystems are combined into a system that can be quite stable. It is also determined that the tax system is the main means of implementing the tax activity of the state. The results of our study and the analysis of western economic literature, show that when it comes to macroeconomic policy of the state in the field of taxation, it means the tax activity of the state as a means of implementing economic policy. In a number of scientific works of domestic economists, the main thing is the tax policy, which acts as a primary in relation to the tax activity of the state. The following definition of the tax activity of the state is enshrined: the tax activity of the state is a set of relations aimed at harmonizing the interests of society in the course of implementing the state's economic policy in order to mitigate cyclical fluctuations in the macroeconomic situation, increase employment, stabilize prices and stimulate economic growth, aimed at developing economic efficiency, improving the status of taxpayers, and macroeconomic growth. The indisputable condition of its efficiency is compliance with the basic requirement in the development of the tax system: the types of taxes must be such that the internal potential of the category "tax" is most fully realized, namely, that the maximum balance between its objective and subjective components is achieved. This means that the tax system that concentrates the socially necessary share of monetary resources at the disposal of state power should not violate reproductive interests.

Key words: system, emergence, countries of the emergent type, taxes, tax relations, tax system, tax activity of the state.

Постановка проблеми. З поняттям емерджентності пов'язане поняття країн емерджентного типу, тобто країн з економіками, що розвиваються та характеризуються значною площею ефективної території, високими темпами економічного зростання, нестабільністю політичної ситуації в країні, волатильністю зовнішньоекономічної діяльності [1].

Отже, за допомогою емерджентних властивостей можна продуктивно трактувати й досліджувати феномени складних систем (до них можна зарахувати більшість феноменів, з якими взаємодіє сучасна людина, й саму людину також), які не можна пояснити з позицій відомостей про базові частини. Наявність у цієї системи деяких особливих емерджент-

них властивостей, що не характерні для її елементів (блоків та підсистем) і навіть їх суми; неможливість звести властивості системи до суми властивостей її компонентів, тобто принцип появи властивостей загалом, що не виводиться зі спостережуваних властивостей частин, названий У.Р. Ешбі [2] принципом емерджентності. Цілісні властивості систем, що не зводяться без залишку до властивостей окремих елементів, називаються емерджентними (неадитивними) властивостями. У деяких системах емерджентні властивості можуть бути виведені на основі аналізу окремих елементів (емерджентність 1 роду), у більшості ж великих і складних систем такі властивості в принципі не виводяться й часто не передбачувані (емерджентність 2 роду).

Властивість емерджентності означає не тільки появу нових властивостей, але й іноді зникнення окремих властивостей елементів, що спостерігалися до їх об'єднання в систему. Очевидно, що необхідність системного розгляду об'єкта виникає саме тоді, коли виявляються його емерджентні властивості.

Необхідне різноманіття керуючої підсистеми полягає у здатності та умові функціонування системи управління. Це означає, що орган, який управляє об'єктом з великою різноманітністю параметрів та характеристик, сам повинен володіти необхідною й достатньою різноманітністю та потенціалом для управління цим об'єктом. Велика розмаїтість не може управлятися примітивною підсистемою.

У.Р. Ешбі сформулював відповідний принцип необхідної різноманітності, який полягає в тому, що керуюча підсистема (орган) повинна володіти не меншою різноманітністю, ніж керована (об'єкт). У короткому формулюванні самого автора цей принцип викладений так: тільки різноманітність може знищити різноманітність [2].

Практика показала, що керуючий орган цілком може володіти необхідною різноманітністю, достатньою для управління відносно нескладними об'єктами, за допомогою методів адміністрування (волюнтаризму). Однак керуючий орган не завжди може досягти такого розмаїття, якого було б достатньо для управління об'єктами, що володіють підвищеною різноманітністю.

У своїй праці Г.В.Ф. Гегель [3] зазначав, що держава діє завдяки своєму верховенству, тобто верховенству влади та верховенству державного права. Держава – це не тільки засіб, але й мета. Всі форми вияву, організації та дії держави можливі в умовах етатизму, тобто суверенності, отже, є необхідними умовами існування будь-якої правової юрисдикції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню цієї проблематики присвячені праці зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема роботи В. Андрущенка, Дж. Б'юкенена, В. Вишневського, Дж. Гелбрейта [11], Н. Геселевої [5], У.Р. Ешбі [2], А. Лаффера, І. Луніної, У. Петті, А. Пігу, В. Пушкарьової, Е. Селігмана, А. Соколовської, Дж. Стігліца [5], М. Теліщука [19], В. Федосова [10], Л. Шаблістої [7]. Проте окремих досліджень щодо аналізу функціонування податкової діяльності держави в емерджентній економіці та визначення засобів її реалізації досі не проводилось.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення думок науковців про функціонування податкової діяльності держави в емерджентній економіці та визначення засобів її реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства держава

залишається основною структурною ланкою економічних відносин. З одного боку, держава зобов'язана надати можливості для реалізації здібностей усім громадянам, а з іншого боку, вона вимагає здібностей і можливостей на утримання самої себе, тобто щодо фінансового забезпечення функцій, які на неї покладаються. Невід'ємною функцією держави є надання суспільних благ. Насамперед, задоволення суспільних потреб у державному управлінні, національній обороні, охороні громадського порядку. Одночасно суспільство й держава, яка виражає його інтереси, мають певні зобов'язання перед його членами, які з різних причин не в змозі забезпечити своє існування.

Суспільство також зацікавлене в розвитку своїх громадян, коли кожний має можливість отримати освіту, медичні послуги та інші блага. Держава бере на себе зобов'язання задовольнити цілу низку господарських потреб, а також фінансувати ті виробництва й елементи інфраструктури, які не дають прибутку окремим людям і групам осіб, але є прибутковими для всього суспільства, утримувати апарат влади і управління суспільством, що є його непродуктивними та витратними структурами, оскільки в цих сферах нічого не виробляється, але для них необхідні кошти. Для задоволення вищезгаданих потреб стягуються податки за володіння землею та майном з корпоративних та пашуальних доходів.

«Індивідуальна ціна податку – це додаткова плата, яку індивід змушений внести (у вигляді додаткових платежів) за кожен додаткову одиницю товару суспільного споживання», – зазначає Дж. Стігліц [4].

З позицій емерджентної еволюції сучасна податкова система є її продуктом, що не в останню чергу зумовлювалася змінами, які відбувалися в процесі трансформації ролі держави. Будучи умовою існування держави, податки, податкові відносини й власне податкова система еволюціонували зі зміною природи, характеру, форм, ролі держави в суспільно-економічному розвитку. Останні становили об'єктивні чинники її формування. Одночасно становлення податкової системи було невіддільним від дії суб'єктивних факторів, значення яких вирішальною мірою зумовлене компромісом інтересів усіх суб'єктів податкових відносин. Еволюція ролі та функцій держави у суспільному житті знайшла відображення у функціональному призначенні податкової системи. Це відповідає дії закону емерджентності. Емерджентність є властивістю всієї системи загалом, а не будь-яких її частин. Так, декілька нестійких підсистем об'єднуються в систему, яка може виявитися цілком стійкою. Навпаки стійка робота підсистем зовсім не є гарантією стійкості всієї системи, тому що можливості однієї підсистеми не стосуються всіх підсистем [5].

З позицій неокласичної економічної теорії соціальною сутністю конкурентного ринку є досягнення його оптимальності.

Під оптимумом економічної системи в економічній теорії, як правило, розуміється досягнення такого найкращого стану системи, коли найбільш повно задовольняються потреби всіх членів суспільства. Якщо стан суспільства є оптимальним, то очевидно, що в жодній фірмі не має з'явитися причин до зміни такого стану, тому що за цих умов та обмежень економічні суб'єкти не зможуть ще більше покращити своє становище з точки зору будь-якого економічного критерію. Водночас на основі критеріїв ринкової справедливості ефективний розподіл ресурсів може бути визнаний суспільством як несправедливий, що підлягає перерозподілу. Під перерозподілом слід розуміти процес зміни наявного в суспільстві розподілу щодо теорії благополуччя, а саме корисності, доходів чи багатства, задля досягнення більшої соціальної справедливості. Таким чином, перерозподіл стає єдиною сферою економічних відносин, де умовою для державного втручання може бути не аргумент підвищення ефективності, а аргумент соціальної справедливості. Первинність критерію справедливості над критерієм ефективності в галузі перерозподілу доходів всупереч загальноприйнятій думці не завжди супроводжується конфліктом інтересів, коли покращення становища одних досягається за рахунок інших. Можливі ситуації коли передача багатства або доходу від одного індивідуума іншому збільшує задоволеність або корисність для обох індивідуумів. В цьому разі слід вважати, що в перерозподілі досягнуто Парето-покращення. Коли ж усі можливості підвищення корисності без зниження її для інших вичерпані, то це означає, що в перерозподільчих процесах досягнуто Парето-оптимального стану. Як відзначає Дж. Стігліц, якщо економіка опинилася в ситуації недосягнутих критичних споживчих можливостей, то можна одночасно досягти як егалітаризму, так і підвищення ефективності [4].

Слід зазначити, що навколо питання перерозподілу ресурсів серед науковців продовжується полеміка. Одні вважають, що досягти врівноваженого перерозподілу взагалі неможливо й ставлять під сумнів необхідність діяльності держави в цій сфері (Дж. Мірліз). На нашу думку, потрібно погодитися з науковцями на чолі зі Дж. Стігліцем, який вважає, що «коли ми хочемо створити податкову систему достовірною і неперекрученою, ми розуміємо під цим, що інтереси індивідуума не будуть зачіпатись. Податок є невикривляючим тоді і тільки тоді, коли індивід не може зробити нічого задля зміни своїх податкових зобов'язань» [4].

Відзначимо, що довгий час панівним було лише класичне уявлення про значення податків в економіці. Класики економічної теорії, такі як А. Сміт,

У. Петті, Ж.Б. Сей, Д. Рікардо, вважали економіку сталою, саморегулювальною системою, де податки виконували лише роль джерела доходів бюджету. Зокрема, Д. Рікардо вважав, що податки повинні використовуватись лише з фіскальною метою, оскільки вони перешкоджають процесам утворення і нагромадження капіталу, тому найкращим податком є найменший податок [6]. Пізніше у зв'язку зі зміною та ускладненням економічних відносин у суспільстві чітко виявились два напрями економічних досліджень щодо ролі держави та державного регулювання економіки. Їх представляли прихильники обмеженої інтервенції держави в економічні процеси та послідовники Дж. Кейнса, який у 30-і роки ХХ ст. науково обґрунтував процеси втручання держави в економіку. Крім цього, в неокласичній теорії широкого розвитку набули такі напрями, як монетаризм (М. Фрідмен, Дж. Мід та інші науковці), теорія раціональних очікувань (Р. Берроу, Р. Лукас та інші вчені), теорія пропозиції (А. Лаффер, Дж. Гільдер та інші дослідники). Представники неокласичної теорії розглядали податкову діяльність як інструмент, за допомогою якого можна допомагати збалансувати зростання виробництва, попит та пропозицію, підпорядковуючись ринковому господарству. Зокрема, теорія монетаризму, розроблена М. Фрідменом, передбачала обмеження ролі держави лише діяльністю у сфері регулювання грошей в обігу, а податки разом з процентною ставкою повинні були сприяти виконанню цієї функції задля приборкання інфляції. Однак на практиці, незважаючи на привабливість цієї ідеї, результати були неадекватними очікуваним, оскільки не враховували інші фактори, які впливають на інфляційні процеси. На противагу монетаристам, прихильники концепції раціональних очікувань відкидали державне регулювання економіки взагалі, а заходи економічної політики вважали неефективними та безперспективними. Вони відстоювали необхідність надання максимально можливої свободи ринковим регуляторам для впливу на напрям та перерозподіл потоків капіталу. Прихильники теорії пропозиції також заперечували ідею використання податків як засобу антициклічної дії на економіку. Ключем до вирішення найгостріших економічних проблем у них вважається стимулювання широкої приватної ініціативи та приватного підприємництва, а найважливішим важелем такого стимулювання – зниження податкових ставок і надання податкових пільг та привілеїв корпораціям. На їхню думку, через стихійний ринковий механізм та підвищення пропозиції можна забезпечити ефективне використання ресурсів і стимулювати попит на продукцію. Будь-яке збільшення витрат бюджету на такі цілі відкидалося, відхилялися також витрати на соціальні потреби. Таким чином, представники теорії економіки пропозиції за допомогою одночасного скорочення податків і державних витрат мали

намір вирішити основні завдання, а саме зменшити державне втручання в економіку, уповільнити інфляцію та збільшити темпи економічного зростання [7]. Слід зауважити, що теорія економіки пропозиції передбачає, що задеклароване скорочення ставок податків має бути організоване таким чином, щоби забезпечити зростання податкових надходжень та одночасно привести до скорочення бюджетного дефіциту. Серед необхідних для цього заходів прихильники теорії економіки пропозиції виділяють раціоналізацію структури податків та скорочення сфери необґрунтованих податкових пільг [8]. Водночас аналіз економічної літератури показує, що значна кількість економістів занадто обережно ставиться до скорочення податків щодо економіки пропозиції. Серед основних застережувальних моментів ними виділяються очікуваний позитивний вплив скорочення податків на стимули до праці, адже збережень та інвестицій у реальній діяльності може виявитися недостатньо; більш тривалий період будь-яких зрушень сукупної пропозиції, адже тоді вплив на попит відчувається в економіці значно швидше [9].

Як уже нами відзначалось, основні підходи до державного регулювання економіки розробив Дж. Кейнс, а в їх основі лежить можливість управління сукупним попитом. Варіюючи різницею між доходами та витратами бюджету залежно від конкретних економічних умов, держава може підтримувати баланс між нагромадженням та застосуванням у виробництві капіталом, іншими словами, цілеспрямовано впливати на обсяг сукупного попиту, а через нього – на величину пропозиції. Підтримуючи погляди Дж. Кейнса, американський економіст Д. Дью стверджував, що в сучасному суспільстві податки функціонують скоріше як регулятори, ніж як дохідний захід [10]. Зниження податкових ставок зумовить зменшення податкових надходжень та збільшить бюджетний дефіцит. Важливим є також твердження про дію «вбудованих стабілізаторів», яке сформулювали прихильники теорії Кейнса, тобто про механізм, який автоматично реагує на зміну економічного становища без здійснення певних кроків з боку уряду. До основних вмонтованих стабілізаторів належить механізм зміни податкових надходжень. Сума податків залежить від розміру доходів. При цьому використовується прогресивна система оподаткування. Тут слід зауважити, що відомий економіст сучасності, американський вчений Дж. Гелбрейт [11] вважає, що, як і раніше, найефективнішим засобом більш рівномірного розподілу доходів залишається прогресивна шкала подоходного доходу. Отже, в період зростання ВВП податкові надходження автоматично зростають, що забезпечує зниження купівельної спроможності та стримування економічного зростання. До вмонтованих стабілізаторів належать також системи допомоги

безробітним, різних соціальних виплат, програми підтримки малозабезпечених верств населення, що перешкоджають різкому зменшенню сукупного попиту навіть у період економічного спаду. В період підйому та скорочення безробіття виплата допомоги або припиняється, або зменшується, що стримує сукупний попит [12]. У період зменшення ВВП автоматичне зниження податкових надходжень та зростання бюджетних витрат, збільшуючи бюджетний дефіцит, здійснюють стимулюючий вплив на виробництво завдяки збільшенню сукупного попиту. В цьому полягає сутність недискреційної податкової політики. Наприклад, у США вбудовані стабілізатори здатні зменшити коливання національного доходу приблизно на третину [13]. Наявність різних типів регулятивної податкової діяльності природно ставить питання про можливість та доцільність їх використання. Модель, заснована на концепції саморегульованого ринку, була використана Польщею; модель, яка передбачає проведення активної регулятивної політики з боку держави, – США, Японією, Німеччиною.

Слід відзначити, що результати нашого дослідження та аналіз західної економічної літератури свідчать про те, що коли йдеться про макроекономічну політику держави у сфері оподаткування, то мається на увазі податкова діяльність держави як засіб реалізації економічної політики. У низці наукових праць вітчизняних економістів переважно йдеться про податкову політику, яка є первинною по відношенню до податкової діяльності держави. Зокрема, С. Юрій та Й. Бескид характеризують податкову політику як діяльність держави у сфері запровадження, правового регламентування та організації справляння податків і податкових платежів до централізованих фондів грошових ресурсів держави. У «Фінансовому словнику» А. Загороднього, Г. Вознюка та Т. Смовженка визначається, що податкова політика – це державна політика оподаткування юридичних та фізичних осіб. Її метою є формування державного бюджету за одночасного стимулювання ділової активності підприємств. Вона реалізується через систему податків, податкових ставок і податкових пільг [14]. Л. Дикань, Т. Воїнова, Є. Бережний вважають, що «податкова політика – це сукупність заходів держави щодо впровадження системи податків і конкретних форм та методів їх справляння, що відповідають конкретним історичним умовам і враховують традиції й менталітет нації» [15, с. 107–112].

Пропонуємо таке визначення податкової діяльності держави: сукупність відносин, спрямованих на узгодження інтересів суспільства у ході реалізації економічної політики держави задля пом'якшення циклічних коливань макроекономічної кон'юнктури, збільшення рівня зайнятості, стабілізації цін та стимулювання економічного зростання, що спрямована на розвиток ефективності

господарювання, покращення становища платників податків, економічне зростання на макrorівні [16, с. 22–28; 17, с. 34–37].

Таким чином, використання в Україні податкової діяльності держави як засобу макроекономічного регулювання є одним з найактуальніших сучасних завдань. Його вирішення потребує вивчення світового досвіду. Однак слід враховувати, що у специфічних економічних умовах України цей засіб може дати зовсім інші наслідки, ніж у країнах з розвинутою ринковою економікою, і ніж ті, на які розраховували під час впровадження. Як свідчить практика, в Україні в умовах значного рівня монополізації, економічної та політичної нестабільності на зростання сукупного попиту під впливом стимулюючої податкової діяльності виробники інвестиційних та споживчих товарів реагують не збільшенням обсягів виробництва, а їх скороченням та підвищенням цін. Для того щоби стимулююча податкова діяльність сприяла суттєвому зростанню попиту підприємств на інвестиційні товари, отже розширенню їх виробництва, вона має поєднуватися з:

- комплексом заходів, зокрема податкових, вжиття яких забезпечило б активізацію інвестиційної діяльності комерційних банків, тому що власних коштів підприємств недостатньо для проведення серйозної інвестиційної політики в умовах зносу більшості основних фондів підприємств;

- активізацією приватизаційних процесів, а також чітким визначенням та гарантуванням прав власності, що дасть можливість власникам і менеджерам отримувати прибутки від виробництва та інвестування й зацікавить їх в інвестуванні коштів;

- демонополізацією економіки, яка змусить підприємства реагувати на зростання сукупного попиту не підвищенням цін, а розширенням виробництва;

- стабілізацією інфляційних процесів, що посилять привабливість інвестицій;

- політичною та правовою стабілізацією, яка сприятиме зростанню впевненості підприємців у майбутньому та стимулюватиме їх до інвестування в економіку.

Вжиття такого комплексу заходів сприятиме, з одного боку, накопиченню вивільнених фінансових засобів, необхідних для організації процесу відтворення, а з іншого боку, розкриттю підприємницької ініціативи як підприємств, так і приватних осіб.

Щодо зростання попиту на споживчі товари, отже, створення умов для розширення їхнього виробництва, то податкова діяльність у сфері особистого прибуткового оподаткування повинна поєднуватися із суттєвим зростанням особистих доходів на базі глибокого реформування системи оплати праці на державних підприємствах і в бюджетній сфері. Це змінить співвідношення складових частин валового доходу країни на користь

заробітної плати, дасть можливість реформувати податкову систему щодо підвищення в ній ролі пашального прибуткового податку й зменшення ролі корпоративного податку. Зменшення частки податку на прибуток у податкових надходженнях до державного бюджету розширить можливості його використання задля регулювання економічних процесів.

Стабільність податкової системи характеризується тривалою постійністю переліку податків, умов їх стягнення, а також закріпленням податків за рівнями бюджетної системи як їхньої дохідної бази. В багатьох зарубіжних податкових системах законодавчо визначені повноваження центральної та територіальної (місцевої) влади, встановлена система податкових взаємовідносин. Наприклад, у США служба внутрішніх доходів є окремою системою, податкові системи штатів та муніципалітетів також є самостійними. Водночас діє механізм податкового регулювання, коли частина федеральних податків зараховується до бюджетів штатів, які найбільше потребують додаткового залучення коштів. Нині найбільш централізованою вважається податкова система Японії, але й там за рахунок центральних податків фінансується розвиток адміністративних одиниць за чітко відпрацьованими правилами в розрізі переважно загальнонаціональних програм розвитку. Практично в усіх країнах, де діє апробована роками податкова система, міжтериторіальні податкові відносини формуються залежно від державного устрою: в унітарних державах податкова система централізована, у федеративних державах окремі податки закріплюються за рівнями влади, але діє механізм їх перерозподілу, в конфедераціях же кожна структурна одиниця держави має власну податкову систему.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, беззаперечною умовою ефективності податкової діяльності держави, тобто свідченням позитивної ролі податкової системи, є виконання під час її побудови основної вимоги: види податків повинні бути такими, щоби найповніше реалізувався внутрішній потенціал категорії «податок» за рахунок досягнення максимально можливої рівноваги між його об'єктивними та суб'єктивними початками. Це означає, що податкова система, концентруючи в розпорядженні державної влади суспільно необхідну частку грошових ресурсів, не повинна порушувати відтворювальні інтереси підприємництва. На практиці цього можна досягти паритетом податковий функцій. Функції податку нероздільно взаємопов'язані. Рациональність оподаткування визначається перш за все рівнем відносної рівноваги між ними.

Ефективність практичної діяльності держави у сфері оподаткування характеризується певними кількісними параметрами та показниками. Однак

функціонування податкової системи на практиці не завжди співпадає з тими функціями, які притаманні їй за економічною природою, тобто визначені глибинним потенціалом економічної категорії “податок”. Найбільш повна реалізація цього потенціалу є метою податкової діяльності держави в системі ринкового господарства, тому слід виявити цей потенціал, а це можна зробити лише на основі визначення сутності трансформації ролі держави в економіці сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Яценко Г. Інноваційний розвиток країн емерджентного типу. *Економіст*. 2012. № 8 С. 23–28. URL: <http://ua-ekonomist.com> (дата звернення: 17.05.2019).
2. Эшби У.Р. Введение в кибернетику. Москва : Ин. лит., 1959. 432 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Философия права / пер. с нем. ред. и сост. Д. Керимов, В. Нерсисянц ; авт. вступ. ст. и примеч. В. Нерсисянц. Москва : Мысль, 1990. 524 с.
4. Стиглиц Дж. Экономика государственного сектора / пер. с англ. Москва : ИНФРА-М, 1997. 720 с.
5. Геселева Н.В., Заріцька Н.М. Емерджентні властивості системи. *Бізнес-Інформ*. 2013. № 7. С. 93–96.
6. Рикардо Д. Начало политической экономии и налогового обложения. Антология экономической классики. Москва : Эконом, 1993. Т. 1. 460 с.
7. Шабліста Л. Податки як засіб структурної перебудови економіки. Київ : Інститут економіки НАН України, 2000. 215 с.
8. Мэдисон А. Экономическое развитие в странах Запада. Москва : Прогресс, 1967. 176 с.
9. Косса Л. Основы финансовой науки / пер. с ит. Москва, 1900. 240 с.
10. Федосов В. Налоги в экономике современного капитализма (на примере ФРГ). Киев : Высшая школа, 1997. 192 с.
11. Гэлбрейт Дж.К. Справедливое общество. Гуманистический взгляд. Новая постиндустриальная волна на Западе : антология / под ред. В. Иноземцева. Москва : Academia, 1999. 318 с.
12. Экономическая теория / под ред. А. Добрынина. Санкт-Петербург : Интер-Паблшин, 1987. 480 с.
13. Макконел К., Брю С. Экономикс : принципы, проблемы и политика / пер. с англ. Киев : Хатар-Демос, 1993. 785 с.
14. Загородній А., Вознюк Г., Смовженко Т. Фінансовий словник. Львів : Центр Європи, 1997. 571 с.
15. Дикань Л., Воїнова Т., Бережний Є. Деякі аспекти оподаткування в Україні. *Фінанси України*. 1999. № 4. С. 107–112.
16. Теліщук М. Податкова діяльність держави як інструмент реалізації економічної політики. *Науковий вісник*. 2000. № 1 (7). С. 22–28.
17. Теліщук М. Соціалізація податкової діяльності держави в емерджентній економіці. *III International Scientific Conference Economy and Society: the Modern Foundation for Human Development* : Conference Proceedings, Leipzig, April 26th, 2019. Germany : Baltija Publishing, 2019. P. 34–37.

REFERENCES:

1. Iatsenko H. (2012) Innovatsiyni rozvytok krain emerdzhennoho typu [Innovative development of the countries of the emergent type]. *Ekonomist*, no. 8, pp. 23–28. URL: <http://ua-ekonomist.com.pdf> (accessed: 17 May 2019).
2. Eshbi U.R. (1959) Vvedeniye v kibernetiku [Introduction to cybernetics]. Moscow : In. lit. (in Russian).
3. Hehel H.V.F. (1990) Fylosofiya prava [Philosophy of law] / per. s nem. red. y sost. D. Kerymov, V. Nersesians ; auto introduction, art. and note V. Nersesians. Moscow : Mysl' (in Russian).
4. Styhlyts Dzh. (1997) Ekonomika hosudarstvennoho sektora [Public sector economy] / per. s angl. Moscow : YNFRA-M (in Russian).
5. Geseleva N., Zaritskaya N. (2013) Emerdzhennoye svoystva sistemy. [Immersive properties of the system]. *Biznes-Inform*, no 7, pp. 93–96.
6. Rikardo D. (1993) Nachalo politicheskoy ekonomii i nalogovogo oblozheniya [The beginning of political economy and taxation] : antologiya ekonomicheskoy klassiki : v 2-kh t. T. 1. Moscow : Ekonov (in Russian).
7. Shablysta L. (2000) Podatky yak zasib strukturnoyi perebudovy ekonomiky [Taxes as a means of structural adjustment of the economy]. Kiev : Instytut ekonomiky NAN Ukrainy (in Ukrainian).
8. Medison A. (1967) Ekonomicheskoye razvitiye v stranakh Zapada. [Economic development in the West]. Moscow : Progress (in Russian).
9. Kossa L. (1900) Osnovy finansovoy nauk / per. s it. [Fundamentals of Financial Science]. Moscow (in Russian).
10. Fedosov V. (1997) Nalogi v ekonomike sovremennogo kapitalizma (na primere FRG) [Taxes in the economy of modern capitalism (on the example of the FRG)]. Kiev : Vysshaya shkola (in Ukrainian).
11. Gelbreyt Dzh.K. (1999) Spravedlivoye obshchestvo. Gumanisticheskyy vzglyad [Fair society. Humanistic view] Novaya postindustrial'naya volna na Zapade : antologiya / ed. V. Inozemtseva. Moscow : Academia (in Russian).
12. Ekonomicheskaya teoriya (1987) [Economic theory] / ed. by F. Dobrynina. St.-Petersburg : Inter-Publishin (in Russian).
13. Makkonel K., Bryu S. (1993) Ekonomyks : pyntsy, problemy y polityka [Economics : Principles, Problems and Policies]. Kiev : Khatar-Demos.
14. Zahorodniy A., Voznyuk H., Smovzhenko T. (1997) Finansovyy slovnyk. [Financial dictionary]. L'viv : Tsentrv Yevropy (in Ukrainian).
15. Dykan' L., Voyinova T., Berezhnyy Ye. (1999) Deyaki aspekty opodatkovannya v Ukraini [Some aspects of taxation in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 4, pp. 107–112.
16. Telishchuk M. (2000) Podatkova diyal'nist' derzhavy yak instrument realizatsiyi ekonomichnoyi polityky [Tax activity of the state as an instrument of economic policy implementation]. *Scientific Herald Zb sciences UFEI*, no. 1 (7), pp. 22–28.
17. Telishchuk M. (2019) Sotsializatsiya podatkovoii diialnosti derzhavy v emerdzhenonii ekonomitsi. [Socialization of the tax activity of the state in the emerging economy]. *III International Scientific Conference Economy and Society: the Modern Foundation for Human Development* : Conference Proceedings, April 26th, 2019. Leipzig, Germany : Baltija Publishing, pp. 34–37.